

Hálózati szoftverként a Novell mellett döntöttek.

Mivel a CD-ROM aktualizálása viszonylag költséges, a hálózat számára a server mágneslemezen oldották meg az aktualizálást. A CD-ROM-on való előállítás – bár az alkalmazói szoftver lehetővé teszi, hogy az adatokat közvetlenül a mágneslemeze vigyék – továbbra is fenntartják a hálózatba be nem kapcsolt munkaállomásokra és a külső terjesztésre való tekintettel.

A katalogizációs adatbank a jövőben is egy BS2000-es nagyszámítógépen lesz (1992-től Kölnben). A BS2000 és a PC-hálózatban lévő online katalógus-adatbank között az adatátvitelt egy fájltranszfer oldja meg.

A második lépcsőben kiépítendő részrendszer egy újabb Novell-hálózatból fog állni, amelynek fő feladata az automatizált könyvrendelés, a könyv- és folyóirat-érkeztetés, valamint az ezzel kapcsolatos könyvelési munkák elvégzése lesz. Ebbe a rendszerbe is beépülnek a kívülről vásárolt, CD-ROM-on lévő adatbankok az amerikai és a német könyvkereskedelemben kapható könyvekről. Ezeknek az adatai átmásolhatók lesznek a saját rendszerbe; a megrendelést elektronikus levelezéssel bonyolítják le. A Swets folyóirat-ügynökséggel közösen fejlesztenek ki egy érkeztető rendszert. Mind a könyvek, mind a folyóiratok gyarapodási adatai a használók számára is online hozzáférhetőek lesznek.

Utolsó részrendszerként a kölcsönzési rendszert irányozza elő a koncepció. Egyelőre ez is a BS2000-en működik, de a Bochumi Egyetemen egy

kiváló kölcsönzési rendszert fejlesztettek ki Novell-hálózatra, amit minél előbb át kívánnak venni; ezzel ez a funkció is leválhat a BS2000-től.

Néhány probléma megoldásához ma még nem értek meg a technikai feltételek. Ilyen például a több adatbankban egyidejűleg, párhuzamosan folytatott keresés (ez különösen előnyös lenne a katalógusok visszamenőleges számítógépre vitele során, vagy a könyvtárközi kölcsönzésben a lelőhely-megállapításhoz), a különböző adatbankokhoz egy közös parancsnyelv (pl. a Common Command Language) vagy fölülttes keresőrendszer kialakítása, egy olyan szoftverszinté, amely lehetővé tenné a különböző működési rendszerek közötti sima átmenetet és adatátvitelt, s kialakulhatna a sokat emlegetett multifunkcionális munkaállomás. Ebben az irányban a BEK-en is folytattak kísérleteket; a Deutsche Forschungsgemeinschaft projektje egy olyan semleges szoftveralapot igyekszik kifejleszteni a könyvtári és dokumentációs terület számára, amely interfész lenne a különböző adatbázisok között. Ide tartoznak a különféle OSI (Open Systems Interconnection = nyitott rendszerek összekapcsolása) projektek is.

/NEUBAUER, K.: Bibliotheksinformationssysteme an einer Universität. Konzeption für die Universität Bielefeld. = Nachrichten für Dokumentation, 41. köt. 2. sz. 1990. p. 113–121./

(Papp István)

Az ETO alkalmazása adatbankokban

Mit is jelent az "ellenőrzött szótár"? Nyilván valami megnyugtató, biztos dolgot, mert valahányszor könyvtári vagy dokumentációs rendszer kapcsán említik (különösen, ha hozzáteszik, hogy "deskriptorszótár" vagy "tezaurusz"), a tárgyi feltárást elintézt kérdésnek veszik. Ha azonban hiányzik mögüle egy hierarchikus osztályozási rendszer, kellemetlen meglepetések érik a keresőt. Ugyanakkor a különböző osztályozási rendszerek különbözőképpen kezelhetik a fogalmakat és a relációkat, saját logikájuk szerint. Az ETO viszonylag "kész" általános rendszer, amely az alkalmazónak azt ígéri, hogy megtekintheti a saját fejlesztéseket.

Zürich: ETH

A zürichi Műszaki Főiskola (Eidgenössische Technische Hochschule) több mint félmillió kötetes állományát az ETO-alapú ETHICS (ETH Library Information Control System) rendszerben kínálja. A használó által alkalmazott keresőszavak valójában ETO-jelzeteknek felelnek meg. A képernyőn megjelenő dokumentumleírás tartalmazza valamennyi vonatkozó tárgyszót is a hozzájuk tartozó ETO-számokkal.

A további keresés egyaránt történhet a tárgyszavak és az ETO-számok szerint. A rendszer legfontosabb része mégis a betűrendes mutató. A kiválasztott tárgyszóhoz megjeleníthetők a kapcsolódó tárgyszavak a "tárgymutatói környezet" is, ami lényegében megfelel a tezaurusz szócikkének: egy-egy tárgyszó körül ugyanis megjelenik az ETO hierarchiája, az alá- és fölérendelt fogalmak és más deskriptorokra való utalások (a vonatkozó ETO-számokkal együtt).

A "tárgymutatói környezet" mellett még egy "szisztematikus tárgymutatót" is kínál a rendszer; ez az ETO-mutató kivonatából áll (balról a növekvő ETO-számok, jobbról a megnevezésük). Nyomatott tezaurusz nem készült, mert házon belüli rendszerként tervezték meg, amely maga-magát magyarázza.

Az ETHICS-rendszer számára nélkülözhetetlen az egyértelmű hierarchia; ha ez hiányzik az ETO hivatalos kiadásából, házilag teremtik meg. A rendszer használatához nem kell ismerni az ETO-t, s németül, franciául, angolul lehet keresni benne.

Az ETHICS-hez külső használók térítésmentesen és jelszó nélkül, online férhetnek hozzá.

Giessen: CIS-DK

A giesseni egyetemen a korábbi kari könyvtárak szétverése után jött létre a bölcsészeti könyvtár, mely 140 000 kötetet tartalmaz. Az ETO-t 1980-ban, a számítógépesítést 1982-ben vezették be. A CIS-DK (Computer-gestützte Informationssystem mit Dezimalklassifikation) rendszerbe keresőszavakkal lehet belépni, s a kereső megtekintheti az ETO-alapú keresőszó szisztematikus környezetét. A kereséshez egyelőre szükséges a könyvtárosi segítség, de egy igazi OPAC-katalógus létrehozását célozták meg.

Ha a giesseni használó nem kap helyben kielégítő választ, megjelenítheti a képernyőn a zürichi ETHICS-et, s abban folytathatja a keresést.

Bécs: SOWIDOK

A bécsi "Kammer für Arbeiter und Angestellte" (Munkások és Alkalmazottak Kamarája) társadalomtudományi könyvtára mellett működő adatbankban 1988-ban 650 000 tétel volt. 80 újságot és 800 folyóiratot dolgoz fel a rendszer, s évente 40 000 egységgel növekszik. Online hozzáférhető. Tezauruszának 3. kiadását 1990-re tervezik.

A tartalmi feltárás fő- és mellékdeszkriptorokkal történik; a deszkriptorok voltaképpen az ETO-számok és megnevezéseik. A keresés során nem kell szükségképpen megkülönböztetni ezeket. Az összetett szavakat szórészenként is fel lehet használni kereséskor. A személyek a "tőlük való" és a "róluk szóló" irodalom szerint is kereshetők; az országok nem ETO-számok, hanem szabványosított nevük szerint használhatók kereséskor.

Aki szabadon választott szóval lép a rendszerbe, a megjelenített dokumentumleírásokban szereplő ETO-számok és a hozzájuk rendelt deszkriptorok szerint egyaránt folytathatja a keresést. Akit ez nem elégít ki, az ETO hierarchiája segítségével tekintheti át a fogalom környezetét a további keresés érdekében.

Wolfsburg: VWWW

A Volkswagen információs részlege már az 50-es évek eleje óta az ETO-t használja a gépjárművekre, környezetvédelemre és gazdaságra vonatkozó irodalom feltárására. A számítógépes adatbázis jelenleg kb. 91 000 tételét a DATA-STAR és a FIZ-Technik adatbázisgazdák révén 1983 óta külsők is online használhatják.

A VWWW-ben szabadon választott szóval lehet keresni, de használható az 1974-ben kiadott betűrendes és az 1983-ban kiadott ETO-szám szerinti mutató is; 1990-re tervezik az újabb kiadást. A tárgyszavak révén nem lehet bepillantani a szisztematikus környezetbe, mert az egyes tételek ugyan tartalmazzák az összes vonatkozó ETO-számot, de nem adják meg szöveges feloldásukat: más-más mezőbe viszik be az ETO-számokat és a deszkriptorokat, egymástól függetlenül.

A VWWW nem hasznosítja az ETO-jelzetek moduláris felépítését; a jelzetelemeket merev láncként kezeli. Így a jelzetek csak egészükben férhetők hozzá, s az egyetlen lehetőség a keresés során a jobbról való csonkolás. Az időjellel, kettősponttal vagy kerek zárójellel kezdődő jelzetelemek speciális tartalma így elveszik; a VAGY, az ÉS és a NEM logikai kapcsolás nem működik a kombinált jelzetek esetében.

Hága: IEAB

A Foreign Trade and Economic Abstracts (Külkereskedelmi és Közgazdasági Kivonatok) nevű adatbázist (megtartva korábbi elnevezését: IEAB) a holland Gazdasági Minisztérium tartja fenn, s 1978 óta a DATA-STAR révén online férhető hozzá. 180 000 referátumot tartalmaz a dokumentum eredeti nyelvén, többségében németül; a deszkriptorokat azonban angolul adja meg. 1983 óta tezaurusza ETO-szám szerint és betűrendben áll rendelkezésre.

A keresés megkönnyítésére megkülönböztetik a fő- és mellékdeszkriptorokat, s a keresőmező ráadásul három részre van osztva (földrajzi, elsődleges, másodlagos ETO). Ajánlott az együttes keresés az elsődleges és a másodlagos mezőben; túl sok találat esetén az elsődleges mező szerint kell pontosítani.

Az ETO-szimbólumokat ez a rendszer sem különbözteti meg, de a földrajzi mező bevezetésével legalább ebben a vonatkozásban hasznosítja az ETO moduláris jellegét.

Karlsruhe – Stuttgart

Sajnálatos, hogy megszűnt az eddig az INKA-nál kínált, 30 000 tételes MATHDI adatbázis a matematika didaktikájáról. Anyagát ugyan átvezetik az STN-nél lévő MATH adatbázisba, ahol 1990 februárjától ismét rendelkezésre áll, de már az ETO szerinti keresés lehetősége nélkül.

Ugyancsak sajnálatos, hogy a stuttgarti Fraunhofer Társaság információs központjának a területfejlesztéssel és építéssel foglalkozó adatbázisa (IRB) feladta az ETO használatát.

Összefoglalás

Csak az ETHICS, a CIS-Giessen és a SOWIDOK esetében hasznosítják az ETO fogalmi összefüggéseiből adódó lehetőségeket a tartalmi feltárásban. A VWWW-nél és az IEAB-nél az ETO-számok és a természetes nyelven kifejezett fogalmak között összefüggésrendszer egymástól függetlenül létezik; a hierarchikus osztályozás struktúráját nem hasznosítják a fogalmi összefüggések természetes nyelven kifejezett rendszerének megszerkesztésére és gondozására, ami a minőség rovására megy.

Mégis, a dokumentumokat az ETO segítségével könnyen és a szinonimák okozta problémáktól mentesen lehet visszakeresni; a jobbról való csonkolás segítségével lépegetni lehet a hierarchiában.

A gyakorlatban az jelenti a nehézséget, hogy a használók nem ismerik az ETO-t. Az első három rendszer több segítséget nyújt ehhez, mint az utóbbi kettő. Mivel a kinyomtatott teauruszok általában már megjelenésük időpontjában elavultak, marad a szabad szöveges keresés, a maga beprogramozott hiányosságaiával.

Fel kell adni azt az illúziót, hogy a földkerekségen mindenütt ugyanazt a fogalmat vagy tartalmat jelenti ugyanaz az ETO-szám. A FID demokratikus-föderalista vezetése olyannyira lelassította a rendszer fejlesztését, hogy az alkalmazók saját megoldások bevezetésére kényszerülnek. Ez azonban nem

jelenti azt, hogy az ETO – az egyes adatbázisokban – nem lenne alkalmas segédeszköz a természetes nyelvű deskriptorszótárak kialakítására és gondozására, valamint az ETO-jelzetek szerinti keresésre. A szám sokszor rövidebb és pregnánsabb lehet, mint a szó; mindenesetre a képernyőn mindig világosan meg kell adni, hogy az egyes számok mit jelentenek.

/HERMES, H.– BISCHOFF, M.: Die Dezimalklassifikation (DK) in Datenbanken. = Nachrichten für Dokumentation, 40. köt. 3. sz. 1989. p. 355– 360./

(Papp István)

Az ETO az online visszakeresésben

A szerző kiegészítő megjegyzéseket tesz *H.-J. Hermes– M. Bischoff: Die Dezimalklassifikation (DK) in Datenbanken* c. cikkéhez (lásd a TMT e számában: p. 345– 347.), egyetértőleg megállapítva, hogy egy osztályozási rendszer (adott esetben az ETO) alkalmazása igen hasznos a dokumentumok indexeléséhez, s a verbális kifejezések megkönnyítik a hozzáférést.

1. Az osztályozási rendszer fogalmi struktúrájának konzekvenciái a keresés eredményére nézve

Nem lehet utólagosan, egyszerű módszereket alkalmazva megváltoztatni egy osztályozási rendszer fogalmi struktúráját anélkül, hogy ne avatkoznánk be a rendszerbe, mint egészbe. A zürichi Műszaki Főiskola ETHICS online használói katalógusában alkalmazott keresési stratégia is csak azokra a fogalmi struktúrákra támaszkodhat, amelyek az osztályozási rendszerben megvannak.

Az alosztályok, különösen az ETO-ban gyakorta előforduló prekombinált (azaz több fogalmat összefoglaló) osztályok, nem szükségképpen tartalmaznak alárendelt fogalmakat, hanem a vélt célszerűséget szolgálva más szempontok szerint alakultak ki. Az online keresési rendszerben a fogalmi struktúra ilyen következetlenségei nyilvánvalóbbakká válnak, mint a hagyományos rendszerben. A visszakeresés módszere ezeket a gyengeségeket nem egyenlítheti ki; ezért is szükséges az osztályozási rendszer fogalmi struktúráit alaposabban átgondolni.

A következetlenségek felszámolásának előfeltétele az egész rendszer reorganizációja. Ennek során igen nagy figyelmet kell fordítani a fogalmak főlé- és alárendeltségére, tekintettel az osztályok hierarchiájára és ennek a jelzetekben való tükröztetésére.

Segítséget jelent, ha az osztályokat pontos fogalmisággal határozzuk meg, ha kerüljük az asszociatív kapcsolatokat, ha a dokumentumok szintjén a komplex a posteriori tárgyi kapcsolatokat egy meghatározott hivatkozási rendű (Citation order) szintaktikus komponenssel tükröztetjük. Hosszú távon a szakértői

rendszerek, az osztályozási rendszerek és az intelligens visszakeresés összekapcsolása eredményezheti a fogalmi struktúrák pontos kialakítását.

2. Posztkoordinált hozzáférés a keresés során az indexelt állomány prekombinált struktúráihoz

Minden ETO-számhoz kapcsolódhatnak a korlátozottan közös alosztások és a közös alosztások számai. A főtáblázatbeli számok sorrendje a jelzetben nincs előírva (ezt a célszerűség határozza meg), s a közös alosztások sorrendjére is csak ajánlás van érvényben. Egy összetett ETO-jelzet minden eleme szemantikai identitással rendelkezik, azaz önmagában érthető.

Ez a tulajdonság elvileg alkalmassá teszi a komplex jelzet elemeit a boole-i operátorok alkalmazására a posztkoordinált keresésben: egy meghatározott sorrend következtében nem veszhet el információ, s nem kerülhet sor az egyes jelzeteknek szemantikai félreértelmezésére sem. Ennek előfeltétele természetesen az, hogy a komplex jelzetek a keresés számára a megfelelő pontokon felbonthatók legyenek, ahogyan ez az ETHICS-rendszerben történik.

Ha nem, vagyis ha az ETO-jelzetek csak egységként állnak rendelkezésre, akkor a jobbról való csonkolás csak szükségmegoldás. Ebből a megfontolásból a komplex, összetett ETO-jelzetek darabjai sem jöhetnek számításba a keresés szempontjából. Gondoljunk csak a kettőspont és a pluszjel értelmezésének különbözőségére; ezeket a kapcsolatokat a rendszer szempontjából megfelelő módon fel kell dolgozni a keresés eredményessége érdekében.

A posztkoordinált keresés számára nem előnyös sok ETO-osztálynak már említett jellegzetessége, azaz több fogalom prekombinált összefoglalása. Előnyösebb lenne, ha a mindenkor jelzetek csak egyszerű fogalmiságot fejeznének ki.

Még nagyobb nehézséget jelent a komplex jelzetek előkészítése a posztkoordinált hozzáférés számára, ha az egyes jelzetelemek sorrendjét egy meghatáro-